

ŠVICARSKO PRIZNANJE REPUBLIKE HRVATSKE (II.)

Kronologija jednog lutanja, iskrenog traženja i uvjetnog priznanja

Veleposlanik Jean-Jacques Indermühle šalje 8. kolovoza 1991. iz Beograda na više adresa *po-vjerljivo* pismo u kojemu izvještava o neuspjehu Hansa van der Broeka da stane na kraj sukobima u Hrvatskoj. Nakon četvrtog pokušaja otvoreno je izjavio: „Neuspjeh misije je katastrofa i tragedija za Jugoslaviju. Odgovornost je na Srbiji.“ (*„L'échec de la mission est une catastrophe et une tragédie pour la Yougoslavie. Il est imputable à la Serbie.“*) Srbija predstavlja glavnu prepreku sporazumu. Čini se da nisu probavili ”diktat” koji im je nametnut na Brijunima prije jedva mjesec dana. Sa svoje strane nizozemski diplomat Henry Wijnaendts komentirao je sukobe u Krajini, hrvatskoj pokrajini s jakom srpskom većinom, i potvrdio da doista postoji dosluh između Srba i vojske, koji dijele glavne stožere i vojarne, koji razmjenjuju informacije i djeluju u dosluhu (*„...a confirmé qu'il y a bel et bien collusion entre les Serbes et l'armée qui partagent quartiers généraux et campements, qui échangent informations et agissent de connivence“*). Svim je stranama postalo jasno da Milošević i njegovi srpski pomoćnici inzistiraju na održanju teritorijalnog integriteta Jugoslavije zbog toga što žele da svi Srbi, ma gdje bili, mogu živjeti u jednoj državi. „Ako se osamostali Hrvatska, Srbi iz Krajine i Slavonije moraju moći birati i pridružiti se onome što će ostati od Jugoslavije.“ (*„Si la Croatie devient indépendante, les Serbes de la Krajina et de la Slavonie doivent pouvoir choisir et rejoindre ce qui restera de la Yougoslavie.“*) U raspadu Jugoslavije Milošević vidi šansu za koju vjeruje da je možda jedinstvena da po svaku cijenu ostvari taj srpski san i vrati Srbima dostojanstvo izgubljeno na Kosovu polju 1389., tj. da obnovi veliku Srbiju (*„Les Serbes rêvent de reconstruire une grande Serbie“*).

Predsjednik Franjo Tuđman i ekstremni hrvatski ministri, nastavlja se, samo su privremeno davali iluziju da će Hrvatska uspjeti osujetiti Miloševićeve planove. Ponekad izazivaju incidente kako bi naveli vojsku na osvetu i prikazali ju kao agresor-

Pišu:

Mate SUŠAC & Tihomir NUIĆ

ra, Hrvati su se, nastojeći na taj način mobilizirati međunarodno javno mnijenje u svoju korist, „postupno našli stjerani u kut“ (*„...se sont peu à peu trouvés acculés“*). Rastuće kritike na račun Tuđmana, njegovo priznanje da ni hrvatska milicija ni policija nisu bili dovoljno naoružani za otpor, natjerali su ga već ovog mjeseca na rekonstrukciju Vlade i usvajanje pomirljivije politike, isključio je jastrebove poput

Naslovna stranica zbirke švicarskih diplomatskih dokumenata

ministra obrane Šime Đodana i ponudio stolice oporbi kao i Srbima. Rekao je da je spreman započeti razgovore sa srpskom manjinom u Hrvatskoj o stvaranju autonomnih regija. Ove geste smirivanja možda su došle prekasno, tek kada su neki od saborskih zastupnika zahtijevali od njega da „proglasi ratno stanje“ (*„proclame l'état de guerre“*), a „Srbi su se osjećali ponosni svojim uspjesima“ (*„Serbes se sentant portés par leurs succès“*), u zemlji u kojoj se svaki ustupak doživljava kao kapitulacija.

JNA sve više stoji na strani Srba, „sve više se posrbiljiva zbog brojnih prebjega“ (*„devenant de plus en plus serbe en raison de nombreuses défections“*). Interesi JNA se poklapaju s interesima Srbije – da sačuva ono što je ostalo od Jugoslavije i njezin model. Jedni tumače da se ovdje radi o sukobu dvaju svjetova, katoličkog Zapada (Slovenija i Hrvatska) i pravoslavnog Istoka (Srbija), bivših podanika Austro-Ugarske i onih podložnih Osmanskom Carstvu. Drugi vjeruju da mogu razumjeti oživljavanje nacionalizma gušenog godinama sa strane autoritarne vladavine, dok se treći odlučuju za tezu o sukobu između demokracije i boljševizma. Kontrolirani i indoktrinirani mediji samo zamagljuju stvarnost. „Beogradska televizija je, primjerice, nedavnom emisijom rekonstruirala pojedine epizode iz Drugoga svjetskog rata u pokušaju da predsjednika Tuđmana predstavi kao novog Antu Pavelića, onog vođu pronacističke vlade pod kojom su počinjeni masakri.“ (*„La télévision de Belgrade, par exemple, a, dans une émission, récente reconstitue certains épisodes de ta deuxième guerre mondiale pour essayer de présenter le président Tudjman comme un nouvel Ante Pavelic, ce chef du gouvernement pro-nazi sous lequel les massacres ont été perpétrés.“*) Ministarstvo kulture Srbije poziva ovih dana na predstavljanje navodno neobjavljenih dokumenata o tadašnjim pogromima pripisanim Hrvatima. U hrvatskom se tisku na isti način objavljuju imena ličnosti naklonjenih jugoslavenskom rješenju, označavajući ih kao prijatelje srpskih četnika i prijeteci njima i njihovim obiteljima odmazdom.

Jugoslavensko društvo, unatoč godinama komunizma, ima patrijarhalnu pa čak i plemensku strukturu, piše Jean-Jacques Indermühle. Taj fenomen objašnjava poljski veleposlanik, bivši profesor slavenskih jezika i književnosti koji dugo poznaje Jugoslaviju, na pojmu *poglavice* koji odlučuje što je pravedno i dobro za pleme, za klan i ne trpi oporbu. Monolozi ljudi poput Miloševića, Tuđmana i Jovića tipični su za ovo stanje duha. Svatko tko nije član klana je potencijalni neprijatelj i prema njemu će

Prizor sa sjednice švicarskog parlamenta

se postupati u skladu s tim. Iz ove premise proizlazi volja srpskih vlasti da se svi Srbi u istoj državi ponovno ujedine. „Hrvatski Ustav, koji proglašava Hrvatsku domovinom Hrvata, propuštajući spomenuti Srbe (sic!) koji broje 600.000 odnosno 12 % ukupnog stanovništva, ne čini ništa drukčije.“ (*„La constitution croate qui proclame la Croatie comme patrie des Croates en omettant de mentionner les Serbes au nombre de 600'000, 12% de la population totale, ne fait pas autrement.“*) Zbog straha od srpske hegemonije Slovenci i Hrvati slijede političare koji im obećavaju odcjepljenje i neovisnost.

Nesreća Jugoslavije je u tome, nastavlja veleposlanik Indermühle, što nije iznjudrila ljude sposobne da se izdignu iznad sukoba i učvrste skladan suživot. Glas razuma je utihnuo. Svatko tko se zalaže za dijalog i razumijevanje u „transformirajućoj (sic!) Jugoslaviji“ (*„yougoslavie transformée“*) brzo postaje sumnjiv. Negativna i destruktivna volja koja se na tako zastrašujuće načine manifestira u Jugoslaviji, „posebno u Srbiji i Hrvatskoj, je patološka“ (*„en Serbie et en Croatie en particulier, releve de la pathologie“*). „Znatan dio jugoslavenske književnosti (sic!) prožet je nasiljem, krvoprolivom i ratničkim epovima.“ (*„Une part considérable de la littérature yougoslave est imprégnée de violence, de carnage et d'épopée guerrière.“*) Primitivna usmena tradicija ostaje vrlo jaka i usmena svjedočanstva svjedoče o nevjerovatnom divljaštvu borbi. Zanimljivo uio propagande i dezinformacija koje su imale za cilj i utje-

rati strah i pokazati barbarstvo neprijatelja. Ipak, čak i ako mali dio izrečenog odgovara istini, „to je pokazatelj krvoločnog mentaliteta mnogih Jugoslavena“ (*„cela est révélateur de la mentalité sanguinaire de nombreux Yougoslaves.“*).

Nakon ovih nadrealnih iskaza postavlja se pitanje s kakvom intelektualnom i duhovnom opremom veleposlanik jedne civilizirane zemlje može prihvatiti primitivne izjave Poljaka o narodima koje ne poznaje i naricati za nametnutim jugoslavenskim monstrumom, kad u prethodnom tekstu opravdava propast prve Jugoslavije kao nametnute tvorevine? S druge se strane postavlja pitanje, je li koncem 20. stoljeća zahtjev za demokracijom nešto protucivilizacijsko, ono na što je odgovor nasilje? Ako ovaj razorni jugoslavenski demon stvara „krvoločni mentalitet“, kako je istinski civilizirana Švicarska mogla živjeti desetljećima poprilično zadovoljno s oko 350.000 „krvoločnih“ radnika iz Jugoslavije?

Što Europa može učiniti za ujedinjenu državu koju se svjesno razbija, promišljenom voljom političara nesposobnih predložiti rješenja za stvarne probleme, pita se veleposlanik Jean-Jacques Indermühle. On ne shvaća da u tom trenutku Jugoslavije više nema u onom obliku kakvog je u sebi stvorio, ona je papirnati tigar s nemoćnom vladom, predsjedništvom bez ovlasti, vojskom koja provodi masakre; u tom trenutku postoje praktički samo republike. Ali veleposlanik u idealnom ushitu inzistira na mirnom dijalogu, poštivanju ljudskih pra-

va i prava na samoopredjeljenje. Hrvatski režim mu u krvlju oblivenoj Hrvatskoj „još nije pokazao istinski demokratski duh“ (*„n'a pas encore fait la preuve d'un esprit réellement démocratique“*). Priznanje neovisnih republika kako bi se izolirala, pa i kaznila Srbija, i olakšala međunarodna intervencija u sukobu koji bi u tom slučaju bio između država, dovelo bi, po njemu, do domino učinka. Sad je prioritet vršiti pritisak da se postigne prekid vatre, stalno uvjeravati Jugoslavena (kajih jedva više ima!), na potrebu povratka za pregovarački stol i, pristajanjem na ustupke koji nisu sinonim za kapitulaciju, tražiti rješenje u skladu s prijedlozima predsjednika predsjedništva Bosne i Hercegovine i Makedonije, A. Izetbegovića i K. Gligorova, prijedlozima koji poštuju suverenitet republika i prava manjina. Potom zaključuje Jean-Jacques Indermühle: „Nada leži u iscrpljenosti ljudi koji nisu htjeli sukob i koji su izgubili svako povjerenje u svoje vođe“ (*„L'espoir reside dans la lassitude du peuple qui n'a pas voulu le conflit et qui a perdu toute confiance dans ses dirigeants.“*) (dodis.ch/58974)

Iskreno traženje

Marianne von Grünigen, švicarska veleposlanica u Finskoj, šalje telefaks u Bern da su se Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS) i jugoslavenska delegacija sastali u Pragu 9. kolovoza 1991. Izvješće šefa jugoslavenske delegacije, čiji se legitimitet čini svakim danom upitnijim zbog antagonizama u cijeloj zemlji koji dovode do paralizirajućih nesuglasica, vjerojatno je glede stvarne situacije previše lijepo obojeno. Očigledno se želi dati dojam da Predsjedništvo Jugoslavije ima bolju kontrolu nad situacijom nakon odluke o primirju. Jugoslavenski delegat zahvaljuje na dosadašnjim naporima EZ i istodobno pozdravlja sve jače uključivanje KESS-a u mirovni proces proširenjem promatračke misije.

Predstavnik nizozemskog predsjedništva Europske zajednice (EZ) dao je trijezan sažetak aktivnosti sa sastanka 3. i 4. srpnja i podcrtao ispravno izvješće EZ o promatračkoj misiji kroz redovita „Izvješća o napretku“ i „Kratke sastanke“ u Den Haagu. Nema novih spoznaja. Kao i u srpnju, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvitak (OECD) je najprije poduprla apel da se striktno pridržava primirja koje je 6. kolovoza proglasilo Predsjedništvo

Jugoslavije i da ga se nadzire kroz proširenu promatračku misiju. Nizozemci su potom predstavili nacrt proširenja promatračke misije za Hrvatsku kao i zemlje koje nisu članice KESS-a, koji bi danas trebao biti usvojen. Danas će biti predstavljen nacrt za "potporu pregovorima o Jugoslaviji" („*Unterstützung der Verhandlungen in Jugoslawien*“), koji se također temelji na naporima EZ i uključuje druge "zainteresirane" države. Planira se još jedan sastanak, možda prije 10. rujna, kako bi KESS mogao pomnije pratiti nastavak procesa u Jugoslaviji. (dodis.ch/60286)

U svom papiru za razgovor sa Saveznim vijećem 12. kolovoza 1991. Ministarstvo vanjskih poslova tvrdi da su srpske i hrvatske pozicije nespojive („*die serbischen und kroatischen Positionen sind völlig unvereinbar*“). Hrvatska drži da je njezin teritorij nedodirljiv („*wo Kroatien auf der territorialen Unversehrbarkeit der Republik beharrt*“), Srbija traži prostor za srpsku manjinu jer Srbija vidi povijesnu šansu stvaranja Velike Srbije („*wo Serben leben, soll serbischer Boden sein*“) i sa srbiziranom JNA („*mit Hilfe der serbiserten Bundesarmee*“) osvajanje Slavonije i Krajine. Isti je problem u BiH. Švicarska je organizirala seminare sa srednjoeuropskim zemljama i Jugoslavijom o federalizmu, odnosu prema manjinama i trudi se oko izravnih i pismenih konatakata kao i preko diplomacije. Švicarska je financirala s 50 tisuća franaka humanitarnu pomoć u okolici Zagreba. „Što se tiče priznanja Slovenije i Hrvatske, jasno pravilo koje je do sada vrijedilo je da će to postati relevantno za Švicarsku ako reprezentativan broj usporedivih država (barem većina zemalja EZ plus neutralne – „*zumindest Mehrheit der EG-Länder plus Neutrale*“) budu spremne na to. Predlažemo da se ovaj jezični naputak zadrži za sada. Međutim, trebalo bi ga kratkoročno preispitati u slučaju masovnog napada Srbije na Hrvatsku i u slučaju kontinuiranog i pojačanog gospodarskog gušenja Slovenije sa strane središnje vlasti.“ (dodis.ch/57511)

U uvodnom izlaganju na konferenciji švicarskih veleposlanika Savezni vijećnik i ministar vanjskih poslova René Felber 20. kolovoza 1991. spominje i „mučni problem Jugoslavije“ („*Reste le lancinant problème de la Yougoslavie*“). Po njemu stanovništvo zemlje čine različite etničke skupine prožete tradicionalnim povijesnim neprijateljstvom. „Posebno Srbi

Bern: pogled na Münster s rijeke Aare

i Hrvati, kod kojih je korisno prisjetiti se nekih povijesnih elemenata, a osobito se prisjetiti onoga što su ustaše činile za vrijeme Drugoga svjetskog rata četnicima generala Mihailovića i nestanka toga prvog borca otpora (sic!) njemačkom okupatoru u Jugoslaviji, kasnije optuženog sa strane komunističkog pokreta otpora g. Broza Josipa, koji je postao Tito, da je bio kolaboracionist, a sve je to, zapravo, uvijek hranilo razdore i mržnju između Srba i Hrvata.“ („*Les Serbes et les Croates en particulier, dont il n'est pas inutile de se rappeler quelques éléments d'histoire et de se rappeler en particulier ce qu'ont fait les Oustachis pendant la deuxième guerre mondiale, aux Tschetniques du général Mihailovic et à la disparition de celui-ci, premier résistant en Yougoslavie contre l'occupant allemand et accusé ensuite par les résistants communistes de M. Broz Josip devenu Tito, d'être un collaborateur; et tout cela était toujours, en fait, alimenté par les dissensions, les haines entre Serbes et Croates*“.) (dodis.ch/54827)

Politički Odjel I. Ministarstva vanjskih poslova šalje 3. rujna 1991. dopis s jezičnim naputkom glede priznanja Hrvatske i Slovenije. Najprije se osvrće na situaciju u Hrvatskoj i opisuje kako JNA podupire srpske pobunjenike te da Srbi traže srednjojadransku luku Split ili Zadar („*...vereinzelt ist von serbischer Seite offen die Wünschbarkeit eines Mittelmeerhafens (Zadar, Split) für Serbien erwähnt worden*“). Pred ovim osvajačkim ratnim pohodom blijede pitanja povijesne, ali i trenutne odgovornosti

za sadašnje stanje u Jugoslaviji (Kosovo, posljedice za vjerodostojnost EZ, KESS, itd.). S ovakvom pozadinom mogu se razumjeti žestoke i djelomice nervozne reakcije kao primjerice jučerašnji telefonski poziv ministra vanjskih poslova Aloisa Mocka u kojem hitro moli René Felbera da sudjeluje u skupini zemalja koje su spremne na priznanja.

Za priznanje Hrvatske i Slovenije govori internacionalizacija sukoba kao i jasna međunarodna poruka da Velika Srbija ne može računati nikada, pa ni samo s „de facto priznanjem“ osvojenih područja („*...,klares internationales Zeichen, dass Grossserbien nie auch nur mit 'de facto-Anerkennung' seiner Eroberungen rechnen kann*“), te politička gesta u smislu osude srpske agresije sa strane međunarodne zajednice. Priznanje bi bilo hrabar čin Švicarske koja slijedi ono što se čini ispravnim ne gledajući na druge kao primjerice na EZ.

Protiv priznanja govori međunarodno pravo prema kojem je apsurdno priznati neovisnost Hrvatske sa zaposjednutim područjima nad kojima nema ingerenciju. Ako bi u daljnjoj budućnosti srpska osvajanja bila međunarodno prihvaćena, priznanjem Hrvatske bio bi stvoren „fait accompli“, koji bi Švicarsku mogao ometati u uspostavi „normalnih“ odnosa sa Srbijom. Zasad je nejasno koje konkretne mjere se nakon priznanja mogu predlagati odnosno provoditi (posebno nečlanica UN-a Švicarska). Posljedice priznanja za državu koju se priznaje u sličnim situa-

cijama potpuno su nesagledive: Kosovo, Makedonija, Hercegovina (sic!), sovjetske republike itd.

Jezični naputak u pogledu priznanja. Savezno Vijeće je u svojoj izjavi 28.8.91. odlučno osudilo srpska osvajanja u Hrvatskoj i jasno kazalo da Švicarska takva osvajanja područja nikad ne će priznati. Ministarstvo vanjskih poslova je u kontaktu sa svim u sukobu uključenim i zainteresiranim strankama, primjerice posjet hrvatskog ministra vanjskih poslova Zvonimira Šeparovića kod Saveznog vijećnika i ministra vanjskih poslova René Felbera u petak 30. kolovoza 1991. u Bernu. Dok postoje izgledi da ovi kontakti mogu odigrati neku ulogu kod rješavanja sukoba, ne trebaju se zatvarati vrata ni u jdnom smjeru.

Švicarsko priznanje bi imalo smisla, kad bi reprezentativna skupina važnih država istodobno izrekla priznanje (reprezentativno znači više od država njemačkog jezičnog područja Njemačke, Austrije, Švicarske, ali ne nužno sve zemlje EZ) i kad bi bilo jasno koje praktične mjere slijede nakon formalnog koraka priznanja (gospodarske mjere, vojne sankcije). Ova dva uvjeta trenutno nisu ispunjena. Politički Odjel I., D. Woker. (dodis.ch/58674)

Generalni konzul W. Maurer javlja telefonom iz Zagreba 27. kolovoza 1991. da se stanje u Hrvatskoj pogoršava, atentati u Zagrebu, napadi u Zadru i Splitu, u kolonama srpske žene. (*In Zagreb Attentatte; Übergriffe auch in Zadar und Split; In der Kolonie (!) gibt es etliche Frauen serbis-*

cher Abstammung). Postavlja se pitanje zaštite švicarskih državljanja. Bern kaže da Maurer može bolje od njih prosuditi situaciju i ako smatra da je podjela zaštitnih pisama primjerena, ima zeleno svjetlo iz Berna. Prema njegovim riječima, ta će pisma biti beskorisna u kampanji, ali u Zagrebu gdje nekoliko sunarodnjaka živi u stanovima, moglo bi se pokazati korisnim lijepljenje zaštitnog pisma na vratima stana. Ujedno konstatira da u Vukovaru ne živi nijedan Švicarac. (dodis.ch/58754)

Rijetko kad je jedna diplomatska nota sa švicarske strane odzvanjala žestinom kao izjava Saveznog vijeća od 28. kolovoza 1991. da sa zaprepaštenjem uzima na znanje da srpske snage, zajedno s jedinicama JNA, nastavljaju svoj neprihvatljiv pohod na Hrvatsku; stoga su izravno odgovorni za brojne smrti, uključujući i civile. Savezno vijeće vrlo jasno poručuje srpskim vlastima da Švicarska nikada ne će prihvatiti promjenu granica grubom silom i „da će se Srbija tako staviti izvan civiliziranih naroda“ (*„La Serbie se placeraît ainsi en dehors des peuples civilisés“*). (dodis.ch/57537 i dodis.ch/57759)

Netom imenovani hrvatski ministar vanjskih poslova Zvonimir Šeparović posjetio je Švicarsku 30. kolovoza 1991. godine. Primio ga je sam savezni vijećnik i ministar vanjskih poslova René Felber. Šeparović je zahvalio što je Švicarska među prvima zatražila primjenu hitnog mehanizma KESS-a i ponudila promatrače. Hrvatska je vlada sa zadovoljstvom uzela na znanje da je Švicarska osudila srpsku agresiju i

da nikada ne će priznati nasilnu promjenu granica. Cijeni se oblikovanje ekspertne skupine Austrije, Švedske i Švicarske za izradu državnog modela koji bi se mogao primijeniti na Jugoslaviju.

Svrha njegova putovanja u Bern, Bonn, Beč i Budimpeštu, nastavlja se, je – nevolja. On želi obavijestiti svjetsku javnost o srpskom kršenju narodnih prava i zlorabi ratnog prava. Ratni zločini su počinjeni nad civilima. Kriza mora biti internacionalizirana, što nije u interesu Srbije. Priznanjem Slovenije i Hrvatske ove bi zemlje postale samostalnim pravnim subjektima što bi im pružilo bolju međunarodnu zaštitu. Veliku zadovoljštinu pri tome čine Austrija i Njemačka. Genscher je već izjavio da Njemačka razmatra pitanje priznanja, ako se nastavi nasilje u Hrvatskoj. Prema Šeparoviću ovaj je uvjet već davno ispunjen. Cilj je Hrvatske postati neovisnom državom u labavoj konfederaciji. (*Das Ziel Kroatiens sei es, einen unabhängigen Staat in einer losen Konföderation zu realisieren.*) Uži savez država više se ne razmatra. (*Ein engerer Staatsverband werde als nicht mehr möglich erachtet.*) Hrvatska poduzima sve da dođe do mirnog rješenja i osobito izbjegava provokacije kojima se izaziva nova srpska agresija. Zasad je prisiljena voditi aktivnu obranu jer se jednostavno radi o preživljavanju usred Europe pri koncu 20. st., sat leta zrakoplovom od Švicarske.

Hrvatska pozdravlja mirovnu inicijativu EZ-a i arbitražni postupak unutar mirovne konferencije. Šeparović ukazuje na to da je područje Hrvatske nekoć bilo veće od današnje republike, ali da je Hrvatska zadovoljna s aktualnim granicama. Hrvatska nikako ne može prihvatiti srpski princip koji znači gdje jedan Srbin živi, to je Srbija. Ovo protuslovi međunarodnom pravu. Šeparović je odlučno za nastavak napora EZ i KESS-a. Primjećuje pak da je teško očekivati konsenzus KESS-a jer Španjolska i Grčka imaju probleme s vlastitim manjinama. Važno je da međunarodna zajednica i dalje energično djeluje. Glede EZ-a Šeparović se zauzima za gospodarske sankcije tako da njima bude pogođena samo Srbija, a ne druge republike. Uostalom Šeparović je upozorio na upitno priznanje isključivo Slovenije iz koje se JNA već povukla i koja se sad nalazi u sigurnosti, dok se u Hrvatskoj ne isključuju novi napadi. (dodis.ch/58790)

Bern, proljeće 1991.: albanske demonstracije zbog srpskih nasilja na Kosovu

Veleposlanik Indermühle šalje telefaks iz Beograda 2. rujna 1991. da Milošević odgađa, zapravo odbija poziv Švicarske za razgovor s predsjednikom Tuđmanom. Valja dodati da je taj sastanak dugo vremena pripreman. Ministarstvo vanjskih poslova se je već 18. ožujka 1991. obratilo pismom šefu Političkog odjela II. Pierre-Yvesu Simoninu da razmisli o organiziranju sastanka s jugoslavenskim zaraćenim stranama u neutralnoj Švicarskoj (dodis.ch/58676 i dodis.ch/60397).

Predsjednik Tuđman šalje (na hrvatskom i francuskom) pismo ministru Renéu Felberu 3. rujna 1991. u kojem potvrđuje svoj pristanak na razgovor s Miloševićem u organizaciji Švicarske Konfederacije. U popratnom drugom pismu, upućenom kancelaru Buseru, opisuje tragičnu situaciju u Hrvatskoj. (dodis.ch/58642)

[legitimni izrazi skrbi] u svezi sa srpskom manjinom. (dodis.ch/58675)

Nagla promjena s hrvatske strane nastaje kad 13. rujna 1991. švicarsko veleposlanstvo iz Beograda javlja da hrvatska strana želi objaviti švicarsku ponudu za sastanak Tuđman-Milošević i dati javnosti na znanje da je Milošević odbio ponudu i da nije spreman za razgovor. Veleposlanik preporučuje švicarskoj strani da potvrdi ponudu za sastanak koja je uslijedila na temelju tradicionalne politike „dobrih usluga“, te da je hrvatska strana spremna na razgovor. K tome je hrvatska strana razočarana EZ-om i moli Švicarsku da poduzme nešto u tom smislu kod neutralnih zemlja. Veleposlanik upozorava svoje da u susretu sa srpskim ministrom Jovanovićem pokažu stalnu spremnost na kontakte i „da je dosadašnja švicarska re-

ono mora biti postignuto kad-tad. Humanitarna pomoć i činjenice iza bojišnice! Kako može izgledati pozitivni poticaj za prestanak sukoba? Nacionalna katastrofa nudi priliku za novo uređenje na temelju dokumenata KESS-a, što je na međunarodnoj razini prihvatljivo. To omogućuje zapadnu gospodarsku pomoć, a u slučaju sukoba Jugoslavija će ostati po strani. Prikladne mjere su pronalazak rješenja usred bojišnice i „korist specifičnog švicarskog koncepta za manjinsku politiku: dva polukantona“ („*Fruchtbarmachung spezifischer schweizerischer Konzepte für die Minderheitspolitik: zwei kroatische Halbkantone*“). (dodis.ch/58998)

Hrvatska 23. rujna 1991. pita, bi li ju Švicarska htjela zastupati na temelju povjerenja kod međunarodnih organizacija kao i u odnosima s trećim zemljama? („*Wäre die Schweiz bereit, Kroatien treuhänderisch in internationalen Organisationen als auch gegenüber dritten Staaten zu vertreten.*“) „Zagreb ne želi da ga predstavlja jugoslavenska delegacija, koju praktično čine Srbi.“ („*Zagreb ne veut pas se faire représenter par la délégation yougoslave qui n'est constitué pratiquement que par des Serbes*“). Woker pita, može li se na ovo gospodinu B. odgovoriti? (dodis.ch/60423) Pod B. bi se moglo raditi o bivšem hrvatskom honorarnom konzulu u Luganu Waldu A. Bernasconiju.

Kako bi smirila situaciju na terenu, Švicarska izlazi u pregovore s „Manjinskim prijedlogom za Hrvatsku“ 4. listopada 1991. godine. Nakon spomenutog sastanka u Pragu 3. i 4. rujna 1991., veleposlanica von Grünigen se susrela sa šefom jugoslavenske delegacije u Moskvi i on joj je potvrdio pozitivan dojam iz Praga, ali je ovaj put zauzeo vrlo čvrst srpski stav i između ostalog rekao da se valjan prijedlog više ne može temeljiti na nepovrjedivosti postojećih granica.

Ministra Renée Felbera se moli da pročita prijedlog o odnosu s manjinama izrađen u Političkom Odjelu III. s profesorima Malinvernijem, Fleinerom (srpski zet – op. a.!) i Saladinom. Sva trojica profesora, kojima je prijedlog još jednom poslan na uvid, smatrala su ga valjanim polazištem za švicarsku inicijativu. Ministar Felber je dao zeleno svjetlo za ovaj prijedlog kao švicarsku inicijativu. Prijedlog je do sada predstavljen samo jugoslavenskoj delegaciji pri KESS-u. Budući da središnje ju-

Njemački ministar vanjskih poslova H. D. Genscher i švicarski savezni vijećnik (član vlade) R. Felber

Već 4. rujna 1991. pojavljuje se povjerljiv dokument Političkog Odjela I. u kojem se obavještava nadležne da je predsjednik Tuđman zamolio da se inicijativa o pozivu na tajni susret s Miloševićem ne daje u javnost, jer bi on mogao imati problema u zemlji. O inicijativi su do sada obaviješteni samo poljski i austrijski ministri vanjskih poslova, te švicarsko veleposlanstvo u Beogradu. Švicarska bi s druge strane trebala pripremiti koncept razgovora s naglaskom na tri načela: nema nasilne promjene granica, zaštita ljudskih prava i *legitimate concerns aspirations*

akcija na događaje jako umjereno ispala“ (dodis.ch/58673)

Uzalud su bernski diplomati 6. rujna 1991. složili koncept za konstruktivan razgovor između Tuđmana i Miloševića koji ovako izgleda: Striktno jednak tretman prema obojici. Bez diskusije o povijesnoj odgovornosti. Ne zanemariti Miloševićovo i Tuđmanovo okruženje (politička oporba, srpska manjina u Hrvatskoj itd.). Što se može poduzeti da prestane pucaanje? Nasilno osvajanje ne će nikada biti međunarodno priznato. Što se bude dalje ratovalo, teže će se naći mirno rješenje, a

goslavenske vlasti jedva imaju bilo kakav autoritet, prijedlog bi valjalo predstaviti svim relevantnim stranama u sukobu. Stoga se predlaže da se još jedanput stupi u kontakt s prof. Malinvernijem, koji je član Komiteta mirovne konferencije za pitanja manjina u Den Haagu. S njim se mogu još jedanput pojasniti pitanja i tako osmišljenu inicijativu predati EZ-u. Švicarsko veleposlanstvo u Beogradu i generalni konzulat u Zagrebu trebaju uspostaviti kontakte sa sljedećim strankama:

U Zagrebu: Hrvatska vlada i Srpski demokratski forum (Milorad Pupovac);

U Beogradu: Jugoslavenska vlada, srpska vlada, po mogućnosti predstavnici „SAO Krajine“.

Inicijativa bi trebala biti tijekom mjeseca dostavljen strankama. Izgledi za uspjeh su premali. Ukoliko bi sve strane prihvatile inicijativu, valjalo bi odrediti sudionike i pravnike, stručnjake za međunarodno pravo. Ne bude li inicijativa prihvaćena, ministar Felber bi trebao s njom izići u javnost i pokazati da smo se trudili.

Paul Widmer, kasniji veleposlanik u Hrvatskoj, predlaže sljedeće političko rješenje problema manjina u Hrvatskoj: Ako bi Jugoslavija prihvaćala *dobre usluge* stranih država, valjalo bi **a)** ispitati federalističku strukturu cijele zemlje i **b)** u srpsko-hrvatskom sukobu ograničiti se na rješenje srpske manjine u Hrvatskoj.

Načela: **a)** nepovrjedivost granica, **b)** samoodređenje naroda. Iz posljednjeg ne proizlazi pravo na secesiju, nego se to mora ispregovarati. Predloženo rješenje problema srpske manjine u Hrvatskoj, koje poštuje oba načela, trebalo bi postati „Missing-link“, karikom koja nedostaje između prava naroda na samoodređenje i dogovorene neovisnosti. Zahvaljujući jamstvu da su prava srpske manjine u potpunosti zaštićena i da se potiče njezin kulturni identitet, Srbiji i središnjoj državi trebalo bi biti lakše prihvatiti rezultat prava na samoodređenje Hrvatske i pregovarati o neovisnosti koja je cilj prava na samoodređenje.

Srpska manjina s oko 600 tisuća stanovnika (oko 11% pučanstva) od kojih oko četvrtine živi u Krajini gdje predstavljaju većinu, druga četvrtina u istočnoj Slavoniji, gdje su manjina, ostala polovica živi posvuda, ponajviše u gradovima. Srbi koji žive stoljećima u Hrvatskoj imali su i u Habsburškoj Monarhiji posebna prava na religiju i sudstvo. („Die Serben,

Pogled s krova zgrade švicarskog parlamenta

seit Jahrhunderten in Kroatien angesiedelt, besaßen schon im Habsburgerreich verschiedene Sonderrechte. So genossen sie Religionsfreiheit, und sie hatten eine eigene Gerichtsbarkeit.“) U švicarskom prijedlogu Srbima se jamče: ljudska prava, kulturna prava, razne vrste autonomije (komunalna, regionalna, pravna, personalna u područjima gdje su manjina), te na državnoj razini sudjelovanje Srba u Vladi, mogućnost vlastitoga zastupničkog tijela, zaštita i rekurs u judikaturi. (dodis.ch/58578)

Na sjednici 18. listopada 1991. *Posebni stožer za Jugoslaviju* utvrđuje da su Slovenija i Hrvatska postale neovisnim državama, nakon što je istekao tromjesečni moratorij. Slučaj Slovenije je različit od slučaja Hrvatske jer je u Hrvatskoj 40% teritorija pod okupacijom JNA i srpskih dobrovoljaca („Kroatien [hat] die Kontrolle von 40 % seines Territoriums an die Bundesarmee und serbische Freischärler verloren.“). Jugoslavija faktički više ne postoji, a sve još funkcionirajuće „jugoslavenske“ ustanove mora se sada smatrati uglavnom srpskima („müssen jetzt als weitgehend serbisch betrachtet werden“). U ovom trenutku Slovenija ne može biti priznata izdvojeno. Pojedini problemi sa Slovenijom kao slovenske putovnice ne smiju se formalistički rješavati i nitko sa slovenskom putovnicom ne može biti vraćen s granice. Što se humanitarne pomoći i skrbi za izbjeglice tiče, postoji stanovita neravnoteža u korist Hrvatske.

U *Posebnom stožeru* djeluje dvadesetak osoba, koje su poimence navedene. Komunikacija s jugoslavenskom ambasadom u Bernu je prestala. Generalni tajnik World Serbian League M. Milošević se nepristojno ponašao kod jednog prijama, „vjerojatno se druži s ekstremističkim krugovima“. Vijeće Europe je suspendiralo rad s Jugoslavijom. Treba poduzeti pozitivne mjere svrhu suradnje s Hrvatskom i Slovenijom, osobito na gospodarskom području. (dodis.ch/60347)

U zabilježci Političkog Odjela I. od 20. studenoga 1991. postavlja se pitanje slovenskih i hrvatskih putovnica. Za granične prijelaze jugoslavenskih državljanina, koji nisu dolazili na rad u Švicarsku, Švicarska je već 1968. godine dokinula viznu obvezu. Pošto su Slovenija i Hrvatska uvele svoje putovnice, traže se nova rješenja. Slovenske putovnice se priznaju kao putni dokumenti, ali treba viza za ulazak u Švicarsku, što se može dobiti na posebnom listu kod diplomatskih predstavništava u inozemstvu ili na graničnom prijelazu. I hrvatske putovnice su valjane kao putni dokumenti. Viza se dobiva na posebnom papiru kod švicarskih diplomatskih predstavništava ili na samoj granici. Svaki slučaj se pojedinačno ispituje. Protiv ove odluke jugoslavenska je ambasada u ime svoje vlade prosvjedovala 4. studenoga 1991. (dodis.ch/57984)

(nastavit će se)